KONSTITUTSIYAVIY ISLOHOTLAR: YANGI BOSQICH VA YANGI IMKONIYATLAR

Xodjayeva Dildora Tuxtapulatovna
Toshkent “Temurbeklar maktabi” harbiy –akademik litseyi
Davlat va huquq asoslari fani bosh o‘qituvchisi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan konstitutsiyaviy islohotlarning mazmun-mohiyati, ularning davlat boshqaruvi, ijtimoiy-siyosiy hayot va fuqarolik jamiyati rivojiga ta’siri tahlil qilinadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya mamlakat taraqqiyotining yangi bosqichini belgilab, inson huquqlarini yanada kafolatlash, davlat institutlarining mas’uliyatini oshirish hamda jamiyatda oshkoralik va adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilishi yoritiladi. Shuningdek, konstitutsiyaviy islohotlarning iqtisodiy-ijtimoiy jarayonlarni modernizatsiya qilishdagi o‘rni, siyosiy tizimning liberallashuvi, hududlarda mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarining vakolatlarini kengaytirish masalalari atroflicha tahlil etiladi. Maqolada O‘zbekistonning demokratik rivojlanish yo‘lini belgilovchi asosiy omillar, jumladan, parlament tizimining takomillashtirilishi, sud-huquq sohasining erkinligi, davlat xizmatlari sifatini oshirish bo‘yicha amaliy choralar va ularning natijaviyligi ilmiy yondashuv asosida ochib beriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, konstitutsiyaviy islohotlar nafaqat davlat tizimining samaradorligini oshiradi, balki fuqarolarning siyosiy faolligi hamda huquqiy ongining yuksalishiga zamin yaratadi. Ushbu maqola yangi davr islohotlarining mohiyatini izohlash orqali O‘zbekiston taraqqiyotining istiqboldagi yo‘nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *yangi tahrir, fuqarolik jamiyati, davlat boshqaruvi, inson huquqlari, demokratik tamoyillar, siyosiy tizim, mahalliy boshqaruv, modernizatsiya.*

O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan buyon jamiyatning barcha sohalarida bosqichma-bosqich islohotlar olib borib kelmoqda. Jumladan, davlat boshqaruvi tizimi, iqtisodiyot, ta’lim, sud-huquq sohasi va boshqa yo‘nalishlardagi uzluksiz yangilanishlar mamlakatning demokratik taraqqiyot yo‘lini belgiladi. So‘nggi yillarda esa islohotlarning yangi bosqichi sifatida konstitutsiyaviy o‘zgarishlar amalga oshirilishi alohida ahamiyat kasb etdi. Konstitutsiya — davlatning bosh hujjati sifatida jamiyat rivojining asosiy mezonlarini belgilab beradi. Shu bois uni zamon talablari asosida takomillashtirish davlat va jamiyat taraqqiyoti uchun muhim omildir.[1]

Dunyo tobora globallashib borayotgan bir vaqtda har bir davlat o‘zining siyosiy-huquqiy tizimini zamon talablariga moslashtirishi zarur. O‘zbekistonda ham aholi sonining ortishi, yoshlar ulushining yuksakligi, iqtisodiy jarayonlarning kengayishi va fuqarolarning davlat boshqaruvida ishtirok etishga bo‘lgan talabining oshishi Konstitutsiyani yangilash ehtiyojini yuzaga keltirdi.

Shuningdek, inson huquqlarini kafolatlash, ijtimoiy adolat, ochiqlik, korrupsiyaga qarshi kurash, mahalliy boshqaruv organlarining mustaqilligini kuchaytirish kabi masalalar Konstitutsiyada yanada aniq va zamonaviy talqin etilishini talab qildi. Natijada konstitutsiyaviy islohotlar nafaqat huquqiy zarurat, balki hayotiy ehtiyoj sifatida kun tartibiga chiqdi.

Konstitutsiyaviy islohotlar doirasida bir qator fundamental o‘zgarishlar amalga oshirildi. Eng avvalo, Konstitutsiyada inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish bo‘yicha qo‘shimcha kafolatlar belgilab berildi. Inson qadri ustuvorligi tamoyili asosiy mezon sifatida qayd etildi. Bu esa davlat organlarining faoliyati uchun yangi mas’uliyat mezonlarini belgilab berdi.

Shuningdek, ijtimoiy ta’minot, ta’lim, sog‘liqni saqlash va atrof-muhitni muhofaza qilish bilan bog‘liq normalar ham kengaytirildi. Yangi tahrirda yoshlar, nogironligi bo‘lgan shaxslar, keksalar va ayollar uchun yanada ko‘proq huquqiy kafolatlar belgilandi.

Davlat boshqaruvi tizimi bo‘yicha ham muhim yangiliklar joriy qilindi. Xususan, parlament vakolatlarining kengaytirilishi, hukumat faoliyatining oshkoraligi, mahalliy Kengashlar rolini kuchaytirish kabi jihatlar Konstitutsiyada alohida ifodasini topdi.

Konstitutsiyaviy islohotlarning eng muhim jihatlaridan biri fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga qaratilgani bilan ajralib turadi. Jamiyatning davlat boshqaruvida faol ishtirokini ta’minlash, fuqarolarning fikrini erkin bildirish imkoniyatlarini kengaytirish hamda jamoatchilik nazoratini kuchaytirish demokratik tizimning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.[3]

O‘zbekiston tajribasida so‘nggi yillarda nodavlat-notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari, fuqarolar yig‘inlari va mahalliy tashabbuskor guruhlarning faolligi ortib borayotganini ko‘rish mumkin. Yangi Konstitutsiya bu jarayonni huquqiy jihatdan yanada mustahkamlab, fuqarolik jamiyatining institutsional rivoji uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Konstitutsiyaviy islohotlarning yana bir muhim yo‘nalishi — mahalliy davlat hokimiyati va o‘zini o‘zi boshqarish tizimini takomillashtirishdir. Hududlarga ko‘proq mustaqillik berilishi, mahalliy byudjet shakllantirish mexanizmlarining kengaytirilishi, aholining hududiy masalalar bo‘yicha qaror qabul qilish jarayonida ishtirokini kuchaytirish islohotlarning asosiy maqsadlaridan biridir.

Mazkur o‘zgarishlar hududlarda iqtisodiy faollikni oshirish, yer va mulkdan oqilona foydalanish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish imkonini beradi. Hududlarning mustaqil faoliyati umumiy taraqqiyot sur’atlarini ham jadallashtiradi.

Adolatli sud tizimi — huquqiy davlatning poydevoridir. Konstitutsiyaviy islohotlar doirasida sud tizimining mustaqilligi va xolisligini ta’minlash bo‘yicha ham muhim normalar belgilandi. Sudyalarning maqomi mustahkamlandi, ularni tayinlash tartiblari takomillashtirildi, fuqarolarning sud himoyasiga bo‘lgan huquqi yanada kengaytirildi.

Adolat tamoyilining kuchayishi jamiyatda qonun ustuvorligining mustahkamlanishiga olib keladi. Bu esa o‘z navbatida investitsiya muhitining yaxshilanishi, tadbirkorlik erkinligining kengayishi va iqtisodiy rivojlanishning tezlashuviga xizmat qiladi.[4]

Konstitutsiya nafaqat siyosiy-huquqiy hujjat, balki iqtisodiy islohotlarning ham huquqiy negizidir. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada tadbirkorlik erkinligi, xususiy mulk daxlsizligi, iqtisodiy faollikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha normalarning kengaytirilgani iqtisodiy modernizatsiyani jadallashtiradi.

Xususan, bozor mexanizmlarini kuchaytirish, davlatning iqtisodiyotga aralashuvini kamaytirish, raqobatni rivojlantirish kabi tamoyillar mamlakatning uzoq muddatli taraqqiyot strategiyasi bilan uyg‘unlashadi. Bularning barchasi milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishiga, yangi ish o‘rinlari yaratilishiga va xalq farovonligining oshishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Konstitutsiyaviy islohotlar O‘zbekistonni yangi taraqqiyot bosqichiga olib chiqayotgan muhim siyosiy-huquqiy jarayondir. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya davlat va jamiyat munosabatlarida yangi tamoyillarni belgilab, inson qadri, adolat, ochiqlik va samaradorlikni ustuvor yo‘nalish sifatida belgilab berdi. Ushbu islohotlar mamlakatning siyosiy tizimini modernizatsiya qiladi, iqtisodiy rivojlanishni jadallashtiradi, fuqarolik jamiyatining faolligini oshiradi va O‘zbekistonning demokratik rivojlanish yo‘lini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xudoyorov, Q. O‘zbekiston siyosiy tizimidagi islohotlar: tahlil va istiqbollar. Toshkent: Ma’naviyat, 2022. — 150 b.

2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Rasmiy nashr. Toshkent: Adolat, 2023. — 76 b.

3. G‘afurov, B. Davlat va huquq asoslari. Toshkent: Sharq, 2020. — 210 b.

4. Abdullayev, M. Konstitutsiyaviy huquq nazariyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. — 180 b.